5. 8. 2002

ID: 18015

Neplatnost některé ze smluv, tvořících celek

Je-li do jedné smluvní listiny pojato více právních úkonů, je z hlediska výkladu podle § 35 odst. 2 ObčZ třeba zkoumat, jde-li o právní úkony od sebe navzájem oddělitelné a způsobilé samostatné existence, anebo zda je nutno smlouvu chápat jako jediný celek.

Je-li do jedné smluvní listiny pojato více právních úkonů, je z hlediska výkladu podle § 35 odst. 2 ObčZ třeba zkoumat, jde-li o právní úkony od sebe navzájem oddělitelné a způsobilé samostatné existence, anebo zda je nutno smlouvu chápat jako jediný celek.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 838/2000, ze dne 30.5.2002 v souvislosti s rozsudkem Vrchního soudu v Praze sp.zn. 4 Cz 124/92)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce V. Š., nar. 29. 4. 1913, zastoupeného advokátem, proti žalované I. R., nar. 26. 9. 1962, zastoupené advokátem, o určení neplatnosti darovací smlouvy, vedené u Okresního soudu v Děčíně pod sp. zn. 14 C 1970/97, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. prosince 1999, č. j. 10 Co 594/99-36, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. prosince 1999, č. j. 10 Co 594/99-36, zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Děčíně (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem z 29. 6. 1999, č. j. 14 C 1970/97-26, zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal určení, že darovací smlouva uzavřená mezi účastníky dne 9. července 1997 o převodu domu čp. 902 se st. p. č. 1791 a zahrady č. 1792 v kat. území Š., je neplatná, a rozhodl o nákladech řízení.

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobce závětí z 9. 8. 1993 ustanovil žalovanou – svoji vnučku dědičkou „veškerého majetku, domu a zahrady“. Z podnětu žalobce, jak vyplývá z jeho dopisu žalované z 21. 4. 1997, v němž mimo jiné uvedl, že „přepsat by se to mohlo a ty bys mě mohla tady nechat bydlet“, když žalobce také obstaral odhad nemovitostí a výpis z katastru nemovitostí z 20. 2. 1997, uzavřeli účastníci 9. 7. 1997 darovací smlouvu, kterou žalobce daroval žalované shora označené nemovitosti (dále jen „darovací smlouva“). Smlouva byla sepsána na žádost žalované advokátem JUDr. A. H. a žalovaná vypověděla, že „hlavně chtěla, aby tam bylo zakotveno právo doživotního bydlení pro žalobce, žalobce ubezpečovala, že se darovací smlouvou nic nezmění, nechtěla ho připravit o jistotu“ a že „si vůbec nemyslela, že by v případě její smrti neměl žalobce již zajištěno právo bydlení v domě“. K podpisu se účastníci dostavili společně 9. 7. 1997 v 17. 00 hod., když toho dne ráno žalobce podle jeho výpovědi „jako každé ráno vypil většího panáka“ a před odchodem k advokátovi „vyšuměl“. Smlouvu účastníkům před jejím podpisem advokát hlasitě přečetl a žalobce vypověděl, že „rozuměl celému jejímu obsahu“. Ve smlouvě bylo jako bydliště žalované uveden převáděný dům, ačkoliv bydlela ve S. r., příjmení žalobce bylo namísto Š., jak je zapsáno také v jeho občanském průkazu, uvedeno Šrajbr, jak bylo vyznačeno ve výpisu z katastru nemovitostí z 20.

2. 1997, které žalobce pro převod obstaral. V bodě IV. smlouvy bylo uvedeno, že „obdarovaná nepřijímá s darovaným podílem na nemovitostech žádná omezení nebo právní závady, kromě nevěcného práva doživotního užívání darovaných nemovitostí dárcem v dosavadním rozsahu a dárce jí v tomto směru ručí“. Žalobce po podpisu smlouvy její vyhotovení neobdržel, návrh na vklad smlouvy podali oba účastníci 10. 7. 1997 prostřednictvím JUDr. A. H. Ten vysvětlil, že „běžný postup je ten, že klienti podepíší smlouvu v potřebném množství vyhotovení + 2 pro KÚ, celé to zašle katastrálnímu úřadu, který po vkladu smlouvy po potvrzení o vkladu všechny smlouvy vrátí a sám je pak předá účastníkům“. Dopisem z 18. 7. 1997 sdělil žalobce žalované, že jí píše již třetí dopis a že žalovaná ví, „jak se mu to rozleželo v hlavě“, že ho okradla a že „nechce jít k notáři a prohlásit, že se toho zříká“. Dopisem z 23. 7. 1997, označeným jako zrušení darovací smlouvy čj. V 12-958/97, uzavřené mezi účastníky o darování nemovitostí, žalobce žalované sdělil, že „s ohledem na nekorektní jednání hrubě porušující dobré mravy mezi dárcem a obdarovaným využívá ustanovení § 630 obč. zákoníku a jednostranně ruší darovací smlouvu a požaduje vrácení daru“. Současně navrhl, aby řízení o vkladu této darovací smlouvy bylo přerušeno. Katastrální úřad v D., pracoviště R., dopisem z 21. 8. 1997 žalobci sdělil, že předložená listina o odstoupení od smlouvy není k přerušení postačující, pokud nebude předloženo souhlasné vyjádření druhé strany nebo doloženo, že byl podána žaloba, na základě které by soud rozhodl o právu, které katastrální úřad posuzuje jako otázku předběžnou. Po podání žaloby v této věci katastrální úřad rozhodnutím z 31. 12. 1997 řízení o vkladu darovací smlouvy přerušil. Nabídku žalované k uzavření smlouvy o zřízení věcného břemene, spočívající v právu žalobce užívat nemovitosti, žalobce v průběhu řízení odmítl. Na základě těchto zjištění dospěl soud prvního stupně k závěru, že darovací smlouva je platným úkonem ve smyslu § 37 odst. l ObčZ, který stanoví, že právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Při jejím podpisu „nebyl žalobce opilý“ ani se neprokázalo, že by ho žalovaná „tahala“, aby smlouvu uzavřel. Soud prvního stupně vzal v úvahu, že žalobce uzavřel smlouvu ve věku 84 let, nebyl omezen ani zbaven ve způsobilosti k právním úkonům a dosud jedná sám za sebe. I vhledem k jeho vyjádření, že smlouvě po jejím přečtení rozuměl, považoval soud prvního stupně jeho tvrzení o tom, že smlouvu „napolovic neslyšel“ za účelové. Ani nesprávné označení bydliště žalované ve smlouvě a nepřesně uvedené příjmení žalobce ve smlouvě nezpůsobilo její neplatnost. Soud prvního stupně nepovažoval darovací smlouvu za nesrozumitelnou a neurčitou v bodě IV. Vyložil jej tak, že v něm uvedený „novotvar“ nevěcného práva bydlení znamenal právo doživotního užívání převáděných nemovitostí, které bylo pro žalobce v této části smlouvy dohodnuto. Soud prvního stupně, byť výslovně nezmínil ustanovení zákona dovodil, že smlouva v bodě IV. není neplatná pro omyl ve smyslu § 49a ObčZ. Uvedl totiž, že ve smlouvě z 9. 7. 1997 nebylo sice právo žalobce užívat nemovitosti dojednáno jako věcné břemeno, ale ani žalobce netvrdil, že to byl jeho výslovný požadavek, když i v dopise z 21. 4. 1997 napsal, že „barák už mohl být pryč“ a že žalovaná by ho „mohla“ po převodu v domě nechat bydlet. Jako paradox soud prvního stupně shledal, že žalovaná obsah smlouvy jako zřízení věcného břemene pro žalobce pochopila. Podle soudu prvního stupně „si to žalobce poté, co nemovitosti daroval žalované, rozmyslel, možná mu někdo řekl, že se zbavil střechy nad hlavou a on se rozhodl, že chce dům zpět“.

Krajský soud v Ústí nad Labem jako soud odvolací rozsudkem z 20. 12. 1999, č .j. 10 Co 594/99-36, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

Odvolací soud poukázal na to, že soud prvního stupně se správně zabýval jen otázkou platnosti darovací smlouvy, když odstoupení od této smlouvy žalobcem nebo vrácení daru žalovanou předpokládá platnou darovací smlouvu. Odvolací soud se ztotožnil se soudem prvního stupně v závěru, že darovací smlouva z 9. 7. 1997 je úkonem platným. Nebylo prokázáno, že žalobce uzavřel darovací smlouvu ve stavu duševní poruchy pod vlivem alkoholu podle § 38 odst. 2 ObčZ, ani že k podpisu této smlouvy byl psychicky nebo fyzicky donucen. Nešlo o smlouvu, která by byla v rozporu s

dobrými mravy, „ale o běžný úkon, kdy zákon umožňuje vlastníkovi, aby daroval věc jiné osobě a žalobce se ani netajil tím, že bylo jeho přáním, aby právě žalovaná se stala vlastnicí jeho nemovitostí, jak vyplývá i z jeho závěti“. „Pokud žalobce očekával od žalované větší míru osobní péče a že se k němu žalovaná nastěhuje, nemohou tyto skutečnosti způsobit neplatnost smlouvy a nastaly až po jejím uzavření a u žalované nebylo shledáno chování, které by bylo v rozporu s dobrými mravy“. Dále odvolací soud uvedl, že „smlouva o věcném břemeni nebo zajištění doživotního bydlení nemusí být součástí smlouvy o převodu nemovitostí a tento právní úkon lze učinit kdykoliv dodatečně“.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Jeho přípustnost dovozuje z ustanovení § 239 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění novely provedené zákonem č. 30/2000 Sb. (dále jen „OSŘ“). Žalobce nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že darovací smlouva je platným právním úkonem, neboť ani odvolací soud nepřihlédl k vysokému věku žalobce, stupni jeho hluchoty a špatnému zraku, dále k tomu, že žalobce nedostal smlouvu před podpisem k přečtení, její obsah mu byl jen zprostředkován a neobdržel ani vyhotovení podepsané smlouvy. V tom, že JUDr. A. H. smlouvu sepsal a pak jako zástupce obou účastníků podal návrh na její vklad do katastru nemovitostí, žalobce „spatřuje pochybnosti při ověření pravé vůle žalobce“. Dále žalobce namítá, že soud také nesprávně posoudil platnost právního úkonu „z hlediska splnění podmínky žalobce, která byla pro uskutečnění právního úkonu rozhodující, a která spočívala v nepochybném požadavku žalobce na zajištění doživotního bydlení a závazku péče ze strany žalované. O splnění těchto podmínek spolu účastníci před uzavřením smlouvy jednali a žalovaná sama měla zato, že právo doživotního bydlení v převáděném domě jako věcné břemeno bylo pro žalobce ve smlouvě obsaženo“. Formulace závazku žalované „umožnit žalobci užívání domu nebyla ve smlouvě pro účastníky srozumitelná a určitá a nebyla splněna podmínka podle § 37 odst. l ObčZ“. Při výkladu darovací smlouvy měl soud podle § 35 odst. 2 ObčZ usuzovat na vůli žalobce podle následného chování smluvních stran, zejména když žalovaná potvrdila, že chtěla o žalobce pečovat a proto také uvedla ve smlouvě jako svoje bydliště převáděný dům. Ani slíbená péče o žalobce se nikdy nekonala a „vyvolaný omyl nebyl zkoumán“. Soudy obou stupňů také pochybily, pokud se nezabývaly otázkou odstoupení žalobce od darovací smlouvy. Žalobce navrhl, aby rozsudky soudů obou stupňů byly zrušeny a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud podle části dvanácté, hlavy prvé, bodu 17 zákona č. 30/2000 Sb. dovolání projednal a rozhodl o něm podle procesních předpisů platných k 31. 12. 2000, tj. podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění novely provedené zákonem č. 30/2000 Sb.

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání bylo podáno včas řádně zastoupeným účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 a § 241 odst. 1 OSŘ) zkoumal, zda jde o dovolání přípustné.

Podle § 237 odst. 1 OSŘ je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, pokud v řízení došlo k vadám v tomto ustanovení uvedeným. Takové vady žalobce nenamítal a dovolacím soudem nebyly zjištěny.

Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu nelze opřít ani o § 238 odst. 1 písm. b) OSŘ nebo § 239 odst. 1 OSŘ. Rozsudku soudu prvního stupně totiž nepředcházelo zrušující

usnesení odvolacího soudu a odvolací soud ve výroku svého rozsudku přípustnost dovolání nevyslovil.

Podle § 239 odst. 2 OSŘ nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku, je dovolání podané tímto účastníkem přípustné, jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

Žalobce před vyhlášením rozsudku odvolacího soudu připuštění dovolání navrhl a dovolání by bylo přípustné jen za předpokladu, že rozsudek odvolacího soudu je po právní stránce rozhodnutím zásadního právního významu.

O rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu jde nejen tehdy, jestliže odvolací soud posuzoval právní otázku, která v projednávané věci měla pro rozhodnutí ve věci zásadní význam, nýbrž rozhodnutí musí současně mít po právní stránce zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec. Rozhodnutí odvolacího soudu má z tohoto pohledu zásadní význam zpravidla tehdy, jestliže řeší takovou právní otázku, která judikaturou vyšších soudů nebyla vyřešena nebo jejíž výklad se v judikatuře těchto soudů dosud neustálil, nebo jestliže odvolací soud posoudil určitou právní otázku jinak, než je řešena v konstatní judikatuře vyšších soudů (k tomu srovnej rozhodnutí publikované v Souboru pod C 23 a C 71, svazek 1).

Dovolání opřené o § 239 odst. 2 OSŘ může být tedy přípustné jen tehdy, je-li v něm zpochybněno řešení právní otázky. Jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkového zjištění, přípustnost takového dovolání nezakládají. Tak je tomu v dané věci s námitkou žalobce, že pro špatný sluch nemohl slyšet, jak JUDr. A. H. před jeho podpisem darovací smlouvu četl. Dovolací soud je totiž oprávněn přezkoumat rozsudek odvolacího soudu jen v rozsahu námitek uplatněných dovolatelem podle § 241 odst. 3 písm. d) OSŘ, tj. že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dovolací soud je také soudem, který rozhoduje o mimořádném opravném prostředku, a nemůže proto přihlížet k tvrzením novým, jak žalobce činí v dovolání ohledně stavu jeho zraku v době uzavření darovací smlouvy.

Rozsudek odvolacího soudu nečiní rozhodnutím zásadního významu ani námitka žalobce, že soud nepřihlédl při posouzení platnosti darovací smlouvy k jeho vysokému věku. Odvolací soud totiž převzal mimo jiné závěr soudu prvního stupně, že žalobce nebyl omezen ani zbaven způsobilosti k právním úkonům a dosud jedná sám za sebe. Šlo tedy o závěr, že darovací smlouva není neplatná podle 38 odst. 1, 2 ObčZ, který stanoví, že neplatný je právní úkon, pokud jej učinil ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům a nebo osoba jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou. Existenci takové poruchy žalobce netvrdí ani v dovolání.

Závěr odvolacího soudu, že odstoupit lze jen od smlouvy, která byla platně uzavřena je v souladu s rozhodnutím uveřejněným pod R č. 22/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a rovněž nečiní rozsudek odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu.

Smlouva uzavřená mezi účastníky 9. 7. 1997 byla sice označena jako smlouva o daru, ale z jejího

obsahu je zřejmé, že účastníci uzavřeli vlastně smlouvy dvě – jednak smlouvu o darování nemovitostí žalobcem žalované podle § 628 odst. l a 2 ObčZ a dále smlouvu o právu žalobce doživotně darované nemovitosti užívat podle § 51 ObčZ. Podstatné náležitosti darovací smlouvy vyplývají z § 628 odst. l ObčZ, jenž stanoví, že darovací smlouvou dárce něco bezplatně přenechává nebo slibuje obdarovanému a ten dar nebo slib přijímá. S odvolacím soudem lze souhlasit, že mezi podstatné náležitosti darovací smlouvy o nemovitostech nepatří užívání darovaných nemovitostí dárcem, ale odvolací soud přehlédl, že smluvní listina z 9. 7. 1997 obsahuje kromě darovací smlouvy ještě smlouvu další. Pokud účastníci uzavřeli současně smlouvu darovací a dále smlouvu o doživotním užívaní darovaných nemovitostí dárcem jako smlouvu nepojmenovanou podle § 51 ObčZ, měl odvolací soud zkoumat, zda jsou navzájem oddělitelné nebo činí jeden neoddělitelný celek. Tak Vrchní soud v Praze uvedl již v rozsudku sp. zn. 4 Cz 124/92, uveřejněném pod č. 2 v sešitě č. 3/1994 Bulletinu tohoto soudu, že „je-li do jedné smluvní listiny pojato více právních úkonů, je z hlediska výkladu podle § 35 odst. 2 ObčZ třeba zkoumat, jde-li o právní úkony od sebe navzájem oddělitelné a způsobilé samostatné existence, anebo zda je nutno smlouvu chápat jako jediný celek. Rozhodujícím kriteriem přitom zůstává vůle smluvních účastníků, jejichž stanovisko k dané otázce je proto třeba vždy zjistit“. V dané věci to znamená, že pro případ, že by obě smlouvy obsažené ve smluvní listině z 9. 7. 1997 činily jeden neoddělitelný celek, pak by neplatnost jedné z nich způsobila neplatnost i smlouvy druhé ve smyslu § 41 ObčZ. Ten stanoví, že vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto nelze oddělit od ostatního obsahu.

Pokud odvolací soud neuvažoval o smlouvě z 9. 7. 1997 jako úkonu obsahujícím smlouvy dvě, nezabýval se jejich vzájemným vztahem, a proto případně ani nepřezkoumal závěry soudu prvního stupně o platnosti smlouvy o doživotním užívání nemovitostí žalovaným z hlediska § 37 odst. l ObčZ jako úkonu srozumitelného a určitého a také uzavřeného v omylu ve smyslu § 49a v návaznosti na § 40a ObčZ. Jde proto o rozhodnutí, které v rozporu s judikaturou a nesprávné právní posouzení činí rozsudek odvolacího soudu rozhodnutím po právní stránce zásadního významu ve smyslu § 239 odst. 2 OSŘ.

Na základě přípustného dovolání, když dovolací soud nezjistil, že by v řízení došlo k vadám podle § 237 odst. l OSŘ nebo jiným vadám, které měly za následek nesprávné rozhodnutí věci, byl proto rozsudek odvolacího soudu pro nesprávné právní posouzení věci ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) OSŘ zrušen a věc byla tomuto soudu vrácena k dalšímu řízení (§ 243b odst. l OSŘ).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Nemajetková újma, nutná obrana (exkluzivně pro předplatitele)
- Nepoctivý záměr (exkluzivně pro předplatitele)

- Zemědělská půda
- Zastoupení
- Veřejné zakázky
- Vázanost rozhodnutím soudu